

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vineri'a. Pretiulu pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: câte 5 cr. de siru si timbru.

Sabiu, 11 Februaru v. 1877.

Prenumeratiunile si corespondintiele sunt a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Rousseau si principiile sale pedagogice.

(Urmare.)

Studiulu operelor acestoru barbati celebri de-steptá in Rousseau ambitiunea de a deveni si elu literatu; pentru aceea la anulu 1741 elu merse la Parisu spre a presentá academiei de sciintie inventiunea sa de a inlocui notele de musica prin cifre. Introdusu in academia prin Reaumur (a se ceti Romúr), Rousseau ceti aici la anulu 1742 disertatiunea sa relativa. Membrulu Rameau (c. Ramo) i contradise sustienendu, ca cetirea cifreloru este o operatiune intelectuala, carea nu póte tiené pasu cu esecutiunea. Astfeliu noulu seu sistemu de note nu obtienú incuviintiarea academiei; cu tóte acestea Rousseau facú aici cunoscinti'a renumitiloru barbati Diderot (c. Didero), d'Alembert (c. d'Alamber), Voltaire (c. Volter), Condillac (c. Condiac), Holbach (Olbacu) etc. Dupa câtu-va tempu Rousseau obtienú postulu de secretariu la ambasadorulu francesu din Veneti'a, comitele de Montagne (c. Montany); inse avariti'a si incapeçinarea acestuia facura pre Rousseau a se reintórce, dupa 18 luni, éra si la Parisu si a se sustiené aici prin activitatea sa literara. Intre altele elu primí a serie pentru „Enciclopedia“ publicata de Diderot, d'Alembert etc. mai multi articoli relativi la musica, si compuse insusi unu „Dictionariu de musica“, pre care mai târdiu 'lu prelucrá cu totulu.

La anulu 1745 Rousseau facú cunoscinti'a in Parisu cu Teresi'a Lavasseur (Lavasör), precumu se afirma o fêta de hanu (cârcima) din Orleanu. Unii dicu, ca muierea acést'a a fostu atátu de stupida, încátu se nu fi fostu in stare nici candu a tiené in minte numele celor 12 luni, a cunósce o cifra si a destinge monetele singuratiche dupa valórea lor; altii éra si sustienú, ca Rousseau nu a datu publicitatiei nici unu productu literaru, fora a-lu fi cetitu mai antáiú amantei sale si a fi consultatu parerea ei. Intrandu Rousseau cu Teresi'a Lavasseur in relatiuni mai intime, elu i dechiará, ca nu se va despartí nici candu de ea, dar nici nu o va luá de soçia; cu tóte acestea 10 ani in-

aainte de mórtea sa, adeva la anulu 1768, se cununá cu densa, avendu cu ea 5 fii. Si lucru straniu! Rousseau, carele serie insusi (in „Emilu“): „Cine nu-si póte impleni detorintiele sale de tata, acel'a nu are dreptulu de a se face tata. Nice seraci'a, nice ocupatiunea si nice consideratiuni catra ómeni nu-lu potu dispensá dela detorinti'a, de a-si nutri si cresce insusi fiii. Asiguru pre totu omulu de anima, carele neglige atari detorintie sante, ca multu tempu va versá lacrime amare si nici candu nu se va poté consolá“, — acelasi Rousseau nu si-a crescutu insusi fiii, ci i-a incredintiatu unu „institutu pentru copii gasiti“, si inca fora nici o marca seu semnu de recunósce, încátu nime nu a mai potutu aflá ceva despre sórtea lor. Firesce, elu se escusa dicundu, ca sub impregiurarile, in cari a fostu avisatu a traí, crescerea ce li-aru fi potutu dá, ar fi fostu cu multu mai rea, decâtu cea din institutul amintitu. Contrádiceri de natur'a acést'a intempinamu in viéti'a lui Rousseau destule.

La anulu 1749 Rousseau dede din intemplantare int'unu diuariu de urmatóri'a problema cu premiu, propusa de academi'a din Dijonu: „Progresele facute in sciintie si arte — contribuitau ele la imbunatatirea moravurilor?“ Aduncu miscatu de acést'a problema, elu se determiná numai decâtu a-i dá unu respunsu. Respunsulu seu fú unu categoricu — „Nu!“ Dar se ne ocupamu ceva mai de-aprópe cu acést'a opera a sa.

Disertatiunea lui Rousseau se divide in dóue parti. In partea prima Rousseau demustra din istoria, ca in florirea sciintieloru si a artiloru a mersu mana in mana cu decadinti'a moravurilor. Egiptulu vechiu, Greci'a in genere si Aten'a in specia, precumu si Rom'a sunt, dupa Rousseau, o vina dovéda, ca sciintiele si artile langediescu poterile fizice si spirituale, si in urmarea acesteia disparu din viéti'a atátu virtutile private, câtu si cele publice. Rom'a antica a fostu cu multu mai buna decâtu Rom'a civilisata; in Spart'a, mai inferioara in cultura decâtu Aten'a, dominau moravuri mai bune decâtu in acést'a. Cu deosebire in

Rom'a patriotismulu curatu si eroicu incepù a decadé, indata ce se ivira filosofii si artistii si cu ei luculu si coruptiunea. „Acestu blastemu“, esclama Rousseau, „ajunga pre toti aceia, cari din mandria ambla dupa sciintia! Etern'a intieptiune ne-a destinatu pentru o nesciintia fericita.“ —

In partea a dóu'a a disertatiunei sale Rousseau vorbesce despre sorgintele sciintieloru, cari nu suntu prea curate. „Astronomi'a“, dice elu, „s'a nascutu din superstitiune, elocinti'a din ambitiune, invidia si lingusire, fisic'a din curiositate, geometri'a din avaritia, sciinti'a moralei din mandria, cu unu cuventu: tóte sciintiele si artile se nascu din defectele nóstre. — Nu mai puçinu condannabile suntu sciintiele cu privire la obiectele sau scopurile loru. Artile servescu lucsului; si la ce ar servi jurisprudenti'a, candu aru disparé dintre ómeni nedreptatile? Ce s'ar alege de istoria, candu nu aru mai fi tirani si resbele? — La acel'a - si resultatu ajungemu, privindu sciintiele dupa efectele loru. Ele spriginescu lenea, retienendu-ne de a face bine; mai multu: ele forméza declamatori ambitiosi, cari prin paradoxiele loru oribile subminéza tóta credinti'a si virtutea, numai cá se póta densii escelá.

Nu incape nici o indoiéla, ca ideea fundamentala a lui Rousseau este falsa. Sciintiele si artile nu suntu inimice virtutiei decâtu prin abusarea ómeniloru cu ele; atunci inse vin'a o póta ómenii, nu sciintiele si artile cá atari. Cu tóte acestea Rousseau 'si sciù spriginí vederile cu atât'a originalitate si le aperà cu atât'a elocintia, încátu in anulu urmatoriu 1750 acedemi'a de Dijonu i acordà premiulu statoritu. Astfelu Rousseau deveni omu celebru, numeratu intre primii scrietori din Françia.

Scirea, ca academi'a de Dijonu a premiatu disertatiunea s'a, a facutu asupra lui Rousseau o impresiune fórté viua si l'a transpusu intr'unu entusiasmu formalu pentru virtute. Unu morbu greu, de carele fù atinsu in acelu tempu, 'lu intari si mai multu in cugetulu, de a trai liberu si independentu. Astfelu elu 'si lapedà ciorapii de metasa, 'si descinsa spad'a, 'si vendù orologiulu si incepù a portá o peruca rotunda. Patru ani de dile trai elu in acésta „seracia de buna vóia“, sustienendu-se singuru numai din miculu venitu, ce si-lu procurá decopiandu note musicale.

Serierea lui Rousseau provocà o multíme de critice si replice; elu insusi se esprimà — mai târdíu — asupra ei in modulu urmatoriu: „Acést'a opera a mea, desí plina de caldura si potere, este cu totulu lipsita de logica si ordine; intre tóte operile scrise de mine ea este cea mai slaba in privinti'a resonamentului. Inse ori cari se fia talentele nóstre innascute, art'a de a scrie nu se invétia dintr'odata.“

La anulu 1753 academi'a din Dijonu escrie adóu'a cestiune cu premiu: „Despre originea inegalitatiei intre ómeni“. Rousseau concurse si astadata, inse nu obtienù premiulu; cu tóte acestea diser-

tatiunea sa produse o admiratiune si mai mare. Rousseau descrie in ea natur'a omenésca in tóta nuditatea ei si arata, cumu primii ómeni au trecutu — dupa parerea sa — din starea primitiva naturala succesive in starea civilisata nenaturala de astadi; elu depinge scaderile societatiei omenesci cu colori atâtu de negre, ér starea naturala a ómeniloru primitivi cu colori atâtu de placute, încátu insusi Voltaire dice: „Cetindu cartea acést'a, i-se face omului a amblá in patru branci“ (seau dabusiele).

Credu multi, ca Rousseau a voitu prin scrierea acést'a a readuce pre ómeni la starea loru primitiva, facându-i a victini intocmai cá animalele; inse acést'a nu-se póte demonstrá din oper'a sa. Se nu iutamu, ca Rousseau a avutu inaintea ochiloru societatea francesa din seclulu trecutu, carea in multe privintie se abatuse prea tare dela vietí'a simpla, naturale.

Pe acést'a a combatatu-o cu scopu de a o vedé luandu éراسi forme mai sanetóse, mai naturale.

La anulu 1754 Rousseau cercetà inca odata cetatea sa natala Genev'a, unde trecù inapoi la confesiunea reformata seau calvina spre a-si redobandí éراسi drepturile de cetatianu genevesu, cari le perduse devenindu catolicu. Rousseau avù de cugetu a se asiediá acumu definitivu in Genev'a, se abatù inse dela propusulu seu, parte pentru ca pe atunci locuiá intr'unu satu aprópe de Genev'a si Voltaire, cu carele Rousseau nu o ducea prea bine, parte pentrucu i-se facura invitatiuni repetite de a se reintórce la Parisu. Se reintórse; dar nu remase in Parisu, fiindu ca se disgustase de vietí'a parisiana, ci primi a locui intr'o vila mica, ce dómn'a d'Épinay (d'Épine), amic'a si binevoitóri'a sa, dispuse a i-se face anume in padurea dela Montmorency (c. Monmoransi). Aici in acésta locuintia retrasa, in acestu „eremitagiu“ (sihastria), cumu se esprima insusi, Rousseau compuse operele sale cele mai renumite: „Nóu'a Heloise“, „Contractulu socialu“ si „Emilu seau despre educatiune“

„Nóu'a Heloise“ este unu romanu, „in care,“ precumu dice arhiepiscopulu de Parisu, „Rousseau infiltrà veninulu desfrenarei, pe candu elu pare a o combate.“

„Contractulu socialu“ este numai o parte dintru unu opu mai mare despre institutiunile politice, opu ce remase neterminatu, carele inse avea a raspunde la intrebarea: care forma de regímu este mai capabila de a duce unu poporu la celu mai inaltu gradu de virtute, lumina, intieptiune si bunatate? „Contractulu socialu“ deveni „farulu“ seau „evangeliulu“ revolutiunei francesce, carea si-a luat de parola principiile profesate in „contractu“. In urm'a „cotractului socialu“ Polonii si Corsicanii rogara pre Rousseau a le compune constitutiuni; elu scrise: „Epistole asupra legislatiunei Corsiloru“ si „Consideratiuni asupra guvernamentului din Poloni'a.“ — Importanta este si scrierea sa: „Discursu asupra economiei politice.“

Inse cea mai importanta din tóte scrierile lui Rousseau pentru noi este „Émile ou de l'éducation“, tractatu pedagogicu in forma de romanu, scrisu in anulu 1757 la indemnulu unei dómne, tiparitu mai antáiu la anulu 1762. Insusi Rousseau numesce pre „Emilu“ — „opulu seu celu mai bunu si mai demnu.“

Indata la 9 Iuniu 1762 parlamentulu din Parisu decise a arde prin gâde pre „Emilu“, a arestá pre autoru si a-i confiscá averea, — nu atátu pentru vederile pedagogice ale lui Rousseau, cátu mai virtosu pentru o episoda intretiesuta in „Emilu“ sub titlulu: „Confesiunea unui vicariu savoiaru“, in carea Rousseau mai antáiu face o simpatica descriere despre o „religiune naturala“, adauge apoi o critica batjocuritoria a „revelatiunei“, prea-marindu totusi la unu locu pre Christosu si sant'a scriptura.

Prevenitu de dómn'a de Luxembourg, Rousseau fugi din Parisu in Elveti'a, si anume mai antáiu la Yverdonu langa Bern'a, crediendu, ca in acést'a tíera libera va fi scapatu de tóte persecutiunile; se amagi inse, càci la 18 Iuniu 1762 ordoná si magistratulu din Genev'a a i-se arde operele „Emilu“ si „Contractulu socialu“. La 20 Augustu aceluiași anu condamná si archiepiscopulu de Parisu intr'o epistola pastoralá oper'a lui Rousseau, in urm'a careia acést'a fú silitu a-si cáutá unu asilu in cantonulu Neuchatel, carele pe atunci se tinea de Prussi'a, unde guvernatorulu Keith 'lu primi cátu de bine. Rousseau se retrase la satulu Motiers, de unde scrise o epistola contra archiepiscopulu de Parisu si alt'a contra d-lui Favri, primulu sindicu alu republicei Genev'a, renunsiandu in acést'a totu odata la dreptulu seu de cetatianu genevesu. Epistol'a acést'a produsa o mare fierbere intre cetatienii din Genev'a si iritá consiliulu superioru contra celui inferioru, carele condamnase pre Rousseau in modu arbitrariu. Intr'aceea preotulu din Motiers, cascigatu de inimicii lui Rousseau, incepú a vorbi contra acestuia din amvonu, încátu satenii fanatici distrusera locuinti'a lui Rousseau si-lu gonira din satu, cu tóte ca Friedericu M. impusese preotiloru a fi pe pace. Rousseau se retrase in insul'a Pietru din laculu de Bielu, unde petrecú 2 luni, ocupandu-se cu botanic'a, despre care a si publicatu o scriere; inse regimulu de Bern'a i demandá a parasi érași insul'a. Atunci (in anulu 1766) Rousseau obtienú unu pasportu de a-se reintórce liberu la Parisu. In acelasi anu istoriculu anglesu Davidu Hume (c. Ium) 'lu invitá a se stramutá la elu in Angli'a. Rousseau primi, inse dupa vre-o câte-va luni se întórse érași la Parisu, nepotendu-se intielege cu amiculu seu anglesu. In Parisu se sustienú cu decopiarea de note, si la anulu 1770 terminá scrierea sa „Confessiuni“, inceputa deja in Angli'a, in carea Rousseau 'si descrie viéti'a sa cu o franchetia ne mai pomenita. In Maiu 1778 Rousseau fú invitatu de marchisulu de Girardin a se mutá la Ermenonville langa Parisu, unde i-se preparase o locuintia de tíera liniscita. Aici Rousseau mori grabnicu,

la 2 Iuniu aceluia-si anu, in etate de 66 de ani, întorcându-se dela o preambulare. Unii dicu, ca Rousseau s'ar fi inveninatu insusi, ceea ce inse nu este adeveratu. Elu fú inmormentatu in parculu din Ermenonville in asia numit'a „Insula de ploi“; inse in revolutiune osamintele sale fura transportate la Parisu si depuse in „Panteonu“ langa ale lui Voltaire; ér compatriotii sei i radicara o statua in marime naturala pe „Insul'a Rousseau“, nu departe de Genev'a.

(Va urmá.)

Legi scolarie.

(Fine)

Capu IV.

Despre curatienia preste totu.

§. 10. Fiacare scolariu e detoriu a se portá cu perulu micu si pieptenatu. Scolariloru nu le este iertatu a-si unge, ci numai a-si spalá perulu cu apa prospeta si curata. Façi'a, grumadii, pieptulu, orechile, manile si tóte partile trupului trebuie se fia bine spalate si unghile taiate; asemenea si vestmintele au a fi spalate si curate, nu murdarie.

§. 11. Fiacare scolariu are detorintia de a-si tiené tóte cartile si elaboratele sale curate si întregi, sub cea mai mare paza si îngrigire. Nici unui scolariu nu-i este iertatu a scrie ceva pe cartile si elaborele altui'a, dára nici pe ale sale, decâtu numai numele seu, — odata, curatu si fromosu. Cartile daruite — pro usu —, au se se tiena sub cea mai buna îngrigire, càci stricandu-le, respectivulu scolariu va trebui se-le platésca scólei de nou.

Capu V.

Despre îngrigirea obiectelor si aparatelor de scóla.

§. 12. Nici unui scolariu nu-i este iertatu a scrie seau a increstá vre-unu lucru din scóla seau din afara, ori alu cui si ori unde se fia acel'a, nici a sparge, a stricá seau a rupe vre-unu lucru seau aparatu de scóla, càci va trebui se-lu platésca.

Capu VI.

Despre portarile scolariloru in si afara de scóla.

§. 13. Nici unui scolariu nu-i este iertatu a luá si a ascunde ceva de a altui'a, ba nici pe tempu scurtu nu e iertatu a face acést'a pe nesciute si fora de vói'a proprietariulu acelu obiectu, ci déca va avé lipsa de ceva, se céra seau se se róge, si dupa folosire se reintórca lucrulu érași cu multiamita.

§. 14. Minciunile, furtulu, lenea, juramintele, sudálmile, scuiparile, batjocurile, cuvintele urite si spurcate, pomenirea de diabolulu, apoi cumperarile, vinderrile, schimbarile de ori si ce lucruri, precumu si loteriele si remasiagurile intre scolari ori cu cine, ori unde si ori cându suntu sub pedépsa oprite.

§. 15. Fiacare scolariu gasindu ceva ori unde, ori cându si ori a cui, nu este iertatu a tiené lucrulu pentru sene, ci are strensa detorintia a-lu aduce la scóla si a-lu aratá directorulu numai decâtu; directorulu va publicá gasirea acelu lucru, si aflandu-se

stapanulu celu adevratu, i va transpune lucrulu seu in data; neaflandu-se inse stapanulu in tempu de 1 luna pana la 1 anu, atunci acelu obiectu se dá aflatoriului, carele are dreptu a-se folosi de elu pana candu se va aflá proprietariulu. La din contra, ne-aratandu cineva unu lucru aflatu, se va considerá cá furu si se va pedepsi.

§. 16. Suirea pe radicaturi inalte, svîrlirea cu pietrii etc. impregiurulu caselor, trecerea si ruperea zidurilor si gardurilor, jocarea cu cutîte, securi, pusti si pistóle, apoi amblarea pe langa apa si scaldarea fora scirea directorului seu a invetiatoriulu suntu oprite.

§. 17. Amblarea pe ulitia seu strade, pe la adunările de fetióri si fete, la jocuri, in siedietori, in birturi, la nunte si pomene, insoçirea cu Tigani si cu alte persóne de nume réu, apoi fumarea de tutunu ori in ce tipu, jocarea in carti, cu bani, cu bumbi, cu unu cuventu ori ce feliu de jocuri necuviintióse, precum si orice feliu de beuturi spirituóse suntu oprite scolariloru totu deun'a si in totu loculu.

§. 18. Asemenea este opritu scolariloru a fluera, a strigá, a sbiera, a se alergá, a se impinge, a se impiedecá, a se trênti si a se bate; apoi a svîrli unulu dupa altulu, ori dupa animale, precumu si a amblá prin gradinele ómeniloru dupa póme, dupa cuiburi de paseri, prin ierburi, prin semenaturi si alte locuri cultivate.

§. 19. Fiacare scolaru si strensa detorintia, candu pléca de acasa a merge dreptu la scóla si dela scóla dreptu acasa ori la quartiru, fora de a se oprí unde-va, éra pe cale intempinandu persóne mai alese a salutá cu cuviintia luandu-si peleri'a din capu si dandu „binetie“ cu cuvinte frumóse, blande si dulci. Éra in cas'a ori si cui intrándu, scolarulu are a-si luá palari'a, a se inchiná, a salutá, a stá dreptu si frumosu, a privi respectivului in façia, a nu-se jocá cu manile si a vorbi destulu de tare, curatu si pe scurtu; dupa ce a terminatu, a se inchiná éra si a esí cu cuviintia din casa.

Capu VII. *Despre biserica.*

§. 20. Fiacare scolaru e detoriu dominec'a si in serbatori a merge la biserica regulatu: deminçti'a la liturgia, ér sér'a la vecernia. Deminçti'a la 7 óre, cându se va ceti catalogulu, fiacare scolaru trebue se se afle in scóla. Dupa cetirea catalogulu se voru deprinde, cantarile liturgice si apoi la tempulu seu scolarii voru plecá din scóla la biserica, doi câte doi in rendu bunu, fora sgomotu; in biserica voru intrá totu doi câte doi cu cuviintia si in cea mai mare linisce, se voru pune la locurile statorite si aici voru cantá respunsurîle si cantarile indatinate.

§. 21. Scolariloru nu li este iertatu in biserica a siedé in scaune, a vorbi unii cu altii, a se întorce, a se impinge, a esí inainte de tempu afara si a intrá éra si au a se portá cumu se cuvine in cas'a lui Domnedieu. — Pre cumu a fostu intrarea, asia are a fi si esírea din biserica.

§. 22. Fora scirea si invoirea invetiatoriului seu a directorului nici unui scolaru nu-i este iertatu a absentá dela biserica, cáci la din contra copilulu, ori parentele vinovatu va fi pedepsitu intocmai cá pentru ramanerea dela scóla.

§. 23. In postulu nascerei si alu invierei D-lui nostru Isusu Christosu, in o di anumita toti scolarii se voru marturisi prin unu spiritualu (duhovnicu) in scóla, apoi in dominec'a seu serbatórea cea mai de aprópe se voru cuminecá in biserica. Si aici invetiatorii voru premerge scolariloru cu exemplu bunu, marturisuandu-se seu incai cuminecandu-se impreuna cu scolarii loru.

Capu VIII. *Despre alte impregiurari.*

§. 24. Fiacare scolaru este detoriu a spune pe acasa caseniloru si altoru cunoscuti, ca avendu óre care din ei vre-o trebuintia urgenta la scóla cu vre-unu scolaru, va avé a bate la usia si a cere permisiunea invetiatoriului de a se intielege afara cu scolarulu respectivu. Ospitarea la invetiamentu este permisa ori si cui; respectivulu inse are a stá seu a siedé intr'unu locu si a ascultá. Intrebári nu póte pune decátu cu permisiunea invetiatoriului. In scóla nu se voru suferi nici decumu persóne, cari vinu fora nici o tréba scolaru, precumu nici unu feliu de intielegeri straine de scopurile scólei.

§. 25. Scolari si voru face lips'a trupului sen-guru numai in locurile destinate anume spre acést'a, adeca in esítorie, nevoindu-se a le tiené pre acestea pururea in cea mai mare curatienia, mai virtosu din cause sanitarie.

§. 26. Totu din cause sanitarie nu se va suferi in giurulu si in apropierea scólei nici unu feliu de gunoiu seu necuratienia; gunoiulu etc. se va aduná si pune totu deun'a la loculu seu.

§. 27. Ori care scolaru, care va calcá vre unulu din acesti paragrafi, si dupa un'a, dóue seu trei admonitiuni nu se va aratá ascultatoriu, si nici dupa un'a, dóue seu trei mustrari mai aspre nu va dá semne de indreptare, acelu scolaru se va pedepsi amesuratu faptei culpabile si numerului admonitiuniloru de mai inainte.

§. 28. Déca inse vre-unu scolaru si dupa mai multe incercari de indreptare cu blandetie, prin admonitiuni, certari si pedepse gradate si acomodate naturei lui, va continuá totusi a se aratá nepasatoriu, nesupusu si neascultatoriu de aceste legi: unulu cá acela din partea directorului scolaru in contielegere cu invetiatoriulu respectivu si cu superiorii loru scolaru vá fi scosu afara din scóla si eliminatu cu rusíne cá unu fiu nesupusu si réu. Aflandu-se si constatandu-se inse, ca causa neascultarei si nesupunerei copilulu — suntu parentii sei, atunci copilulu nu se va scóte din scóla; parentii inse se voru aratá locuriloru competente spre a fi pedepsiti cá nesce ómeni reutatosi si stricatori de scóla.

Acést'a si atat'a este parerea mea fórte pe scurtu fația de „Regulamentul“ si „Planulu de invetiamentu“ din cestiune.

Asi mai avé se facu unu comentariu la legile scolari, déca onorat'a redactiune dela prea pretiuit'a „Scól'a romana“ 'mi va deschide colónele sale. *)

Teodoru Popu,
invet. primariu.

Bibliotece pentru junime.

Am cetitu cu multa placere articulu din Nr. 4 alu acestei foi, intitulatu: „Pentru ce nu sciu mai multi Romani ceti?“

E unu adeveru tristu — se nu ne sfimu a-lu spune — ca noi prea puçinu ne interesàm de poporu. Candu avemu lipsa de ajutoriulu lui, apelàm negresitu totu-de-un'a la elu, dar candu e vorb'a se-lu ajutàm noi, atunci nime n'are nici tempu nici vóia. De aceea pana in diu'a de astadi puçini Romani au alte dorintie fația cu copiii loru, de câtu se-i véda baremu „dascali“, déca nu „popi“. Alte aspiratiuni nu prea audi dela ei.

Si ce se asceptàm dela bietulu poporu, care nu are alte cunoscintie, de câtu despre cele ce se petrecu in giurulu lui.

Inteliginti'a esita din sinulu poporului 'si bate capulu cu „academia de drepturi“ si cu „teatru“ pe candu de alta parte acelasi poporu e lasatu cu totulu in intunereculu de mai inainte.

Sciintiele economice inaintéza cu pasi gigantici. Unde avemu noi càrtile de lipsa, cá se le dàm in man'a poporului?

Astfelu nu mai merge!

Ori-ce lucru trebuie se aiba o basa solida.

Dorimu unu viitoriu poporului nostru? Atunci se-i dàm ocaziune, cá se-si póta insusí conditiunile recerute.

Dlu Budu ni-a pusu inaintea ochiloru o cestiune vitala, carea ar trebui discutata cu tóta seriozitatea. La alte popóra tóte sciintiele suntu tractate si pentru poporu. Noi, afara de scrierile bine-meritatulu d. Riureanu, — ce avemu? Abia dóue-trei piese. **)

E ór'a a unspradiecea. Se ne cugetàm mai cu deadinsulu de sórtea poporului!

Unu viitoriu mai bunu potemu sperá numai déca poporului i-se va dá cultur'a cuvenita, pentru care trebuie se militàm cu totii.

Se se creeze o literatura pentru junime! Dá, sum d'acordu din totu sufletulu cu parerea dlui Budu.

Spre scopulu acest'a, dupa opiniunea mea, ar fi

*) Prea bucurosi.

R. S. R.

**) Aici s'ar poté numerá: 1. Robinsonu de d. Pop'a; 2. Culegere de istorióre morale, care cuprinde vre-o siese istorióre pline de invetiatura; 3. Istorióre morale pentru intrebuintiarea tineriloru din scólele poporale. Alte scrieri poporale ar fi: Argiru si Elen'a, Esopu, Piramu si Tisbe, Tilu Buchog Linda . . . si mai ce?

bine, cá cei competenti se se puna in corespondintia unii cu altii, se-si impartasiésca ideile, ce aru dori se tracteze seau prelucre si altele.

Lucrarile se apăra in brosiure singuratiche de aceeași forma si intr'o limba câtu se póte de curata si poporala.

Unu centru trebuie se avemu. De aceea din parte-mi asi propune, respective rogá pre toti aceia, cari aru dori se lucre in directiunea acést'a, a-se adresá la on. red. a „Scólei Romane“, carea — sum convinsu — nu ne va refusá bunavointi'a de a face pe midilocitoriulu in asta privintia. Aici in Sâbiu póte amu aflá si unu editoriu pentru intreprinderea nóstra.

Fóia periodica, de care amintesce dlu B., eu asi lasá-o d'ocamdata la o parte. Cu tempulu se va poté redige si acést'a si inca dupa tóte cerintiele.

Totu inceputulu e greu. Dar — se voimu si vomu poté!

Petra-Petrescu.

Cursu de fisica pentru scólele elementarie.

Repetitiune. Ce numimu agregatiune? Cumu se impartu corpurile cu privire la agregatiunea loru? Cari corpuri se dicu solide? fluide? gazóse? Póte unu corpu trece dintr'o stare de agregatiune intr' alt'a? Care d. e.? Cumu se mai impartu corpurile solide? Cari corpuri se chiama tari? moi? frangurie? elastice? ductile? maleabile? tenace? Cumu amu doveditu, ca aerulu inca este corpu? Ce insamnéza cuventulu — fórtia? resistintia? tendintia? etc.

6. Porositatea corpuriloru.

Amu dísu, ca corpurile se compunu din parti mai mici, cari se numescu atome. Voru fi unii, póte multi intre voi, cari se voru intrebá: óre asia se fia? Au nu ni-se arata d. e. plumbulu, argintulu, aurulu, ap'a si multe alte corpuri, cá cumu s'ar compune din o unica massa neintreputa? Dá, ni-se arata asia, dar nu este asia. Unde ap'a cade seau se arunca dela o ináltime órecare, potemu observá, ca la inceputu ea mai forméza unu senguru sulu; mai in diosu inse incepe a-se desface tóta in parti mici, in o plóia fina, ceea ce nu s'ar poté intemplá, candu ap'a s'ar compune din o unica massa. Bagandu intr'unu pocalu cu apa o bucata de sacharu, vomu observá éراس, ca sacharulu se topesce, se desface, se desfiintiéza; acumu tóte partile apei au gustu de sacharu, suntu dulci. Cumu se póte acést'a? Sacharulu a trebuitu se se impartiesca prin apa, seau mai bine: printe partile seau atomele apei. Acést'a éراس nu ar fi cu potintia, de cumu-va printe atomele apei nu s'aru afla locuri góle, intervale, gauri, in cari se vira sacharulu. — Aseme-nea scimu, ca unu picu de carminu etc. coloréza o bute de apa. Dreptu aceea desfacerea sacharului seau a colórei in apa dovedesce, ca ap'a se compune din parti mai mici, printe cari se afla intervale seau locuri desierte.

Totu asia e si cu aerulu. Au nu vedemu cu ochii, cumu se inaltia si ambla prin aeru — fumulu, aborii, pulberea etc.? si nu semtîmu mirosurile?

Se fia ôre totu asia si la corpurile solide, d. e. la plumbu, argintu, auru etc.? Fora indoiéla! Adeveratu, ca la corpurile acestea nu suntemu in stare nici chiar cu cele mai bune microscopuri a vedé atomele si intervalele; cu tôte acestea ele esista. Spre dovéda voiu face urmatoriulu experimentu.

Aici in pocalulu acést'a am puçinu argintu viu seau mercuriu, aici o ruditia de plumbu cá o cerusa. Argintulu viu mi-l'am cumperatu gat'a, ruditi'a mi-am facutu-o insu-mi; am luat uunu glontiu de plumbu si l'am intinsu batendu-lu cu ciocanulu. Ruditi'a voiu face-o acumu cârligu, — éca asia: o parte este mai scurta, ceealalta mai lunga. Cu capetulu celu mai scurtu o bagu in mercuriulu din pocalu, celalaltu capetu se spendiure pre langa pocalu in diosu. Vedeti, capetulu celu lungu trebue se fia mai in diosu decâtu celu scurtu din pocalu. Acumu bagati de séma ce se va intemplá. Dupa unu tempu — éca picura la capetulu celu lungu alu ruditei — argintu viu! Cumu se pôte acést'a? Nu altmintrea decâtu: mercuriulu a percursu ruditi'a de plumbu; s'a urcatu in capetulu celu scurtu si s'a scoboritu prin capetulu celu lungu, strabatendu ruditi'a dealungalu. Acést'a inse nu ar fi cu potintia, candu nu s'ar compune si plumbulu din parti mai mici, printre cari se afla intervale. Si se nu credeti, ca dóra ruditi'a acést'a ar fi gaurita anume dealungulu ei! Éca o taiu pre mai multe locuri, cá se ve convingeti, ca este in launtru plina, adeca masiva (se scrie). Potu se facu partile acestea érași drobu si apoi se le batu adóua óra; repetiendu experimentulu, rezultatulu va fi acél'a-si. Urméza deci, ca si plumbulu se compune din atome cu intervale intre ele.

Asia stá lucrulu cu tôte corpurile solide; numai la unele intervalele suntu mai mici, la altele mai mari, incâtu se potu vedé chiar si cu ochii liberi, pre cumu la pane, spongia, pumice etc.

Acum'a veti întielege, pentru ce se pôte bate unu cuiu de oçielu tare chiar si într'o scandura de fieru. Pentru ce? Pentru ca fierulu inca are intervale góle, in cari intra mass'a impinsa de cuiu. Candu massa fierului ar fi fora intervale seau adeca compacta, atunci ar fi imposibilu a bate unu cuiu in ea, decâtu numai scotiendu mai antâiu cumu-va materi'a din loculu, unde ar fi a se bate cuiulu.

Pre cumu se desfiintieza sacharulu in apa, asia se desfiintieza si fierulu, plumbulu, argintulu, aurulu, aram'a, zinculu etc. in acide, d. e. in acidu sulfuricu etc.

Insemnatî-ve:

Intervalele seau gaurile din materi'a corpuriloru se numescu **pori**.

Tôte corpurile au pori seau adeca suntu **poróse**.

Insusirea de a avé pori, se dice **porositate**.

Are unu corpu multi pori, atunci se chiama **raru**, din contra — **desu**.

In pori strabatu corpurile straine; pentru aceea amblandu mai multu tempu prin apa — fia-ne ciobotele câtu de nóue si bune — ciorapii seau obielele se voru umedi, fiindu ca ap'a strabate prin porii din piele. Vrendu a impiedecá acést'a in câtu-va, ungemu ciobotele, va se dica astupamu porii cu unu corpu, de carele nu se prea prinde apa. — Porositatea pielei ómesci, — folosulu ei etc.

(Va urmá.)

Numerulu 3 desvoltatu si tractatu de mine.

Astadi ve vedu pre toti la scóla, — 'mi pare bine! Voiu se ve vedu si ocupatiunile, ce le-ati avutu pe astadi. Tablitiele afara — 1, 2, 3! La mana — 1, 2! (se revedu ocupatiunile). V'am fostu disu eri, ca ve voiu spune, acui scrisóre va fi mai frumósa; cá se nu remanu de mintiuna, ve voiu si spune. Toti a-ti scrisu frumosu; Bulea inse a scrisu mai frumosu de câtu toti. Se vede, cá elu scrie si pe acasa mai multu de câtu voi. Intórceti tablitiele — 1, 2!

Spongiale — rizele, sdrentiele — credu ca vi suntu la toti ude!? Curatiti tablitiele pe partea cea neliniata! (se dá tempu pentru curatire). — Atentiune!

1. Repetitiune din numerulu 2.

Pana la care numeru scimu noi numerá? Numera, D! Numerati cu totii! Numera in dreptu — R! Toti! Cu câtu e mai mare numerulu 2 decâtu numerulu 1? Dar' numerulu 1 — cu câtu e mai micu de câtu numerulu 2? Care e dara diferinti'a intre numerulu 1 si 2? Ioanu e de 1 anu, Gelu e de 2 ani; care e diferinti'a intre ei? Pentru ce unulu? Câtu trebue se mai adaugu la unulu cá se am 2? Pentru ce? Câtu suntu 2 fora 2? Câtu este de dóue ori totu câte unu cruceriu? Câtu face de dóue ori totu câte unu cruceriu fora unulu? Pentru ce? De câte ori merge 1 in 2? Dar 2 in 2 de câte ori se cuprinde? O vaca dá 2 litre de lapte: de câte ori pôte omulu acél'a vinde totu câte un'a? Cumu ai aflatu? Fiti atenti la ceea ce voiu face eu!

2. Desvoltarea numerului 3.

(Invetiatoriulu face 2 trasuri cu cret'a pe tabla).

Câte trasuri stau pe tabla? Câte bile suntu in vergeluti'a prima? Câte lemnutia stau pe mésa? Cati cruceri punu eu pe banca? (2) Priviti ce voiu mai face! (trage inca o trasura langa celea dóue de pe tabla, inse in distantia mai marisóra; pune langa celea dóue bile inca o bila, lánnga celea dóue lemnutie inca unu lemnutiu, asemenea si la cruceri. Ce am facutu cu la tabla? Ce la masina? La lemnutie? La cruceri? Insemnatî-ve:

2 trasuri cu 1 trasura facu 3 trasuri.

Câte trasuri facu 2 cu 1? Inca o data! D! Toti!! Amu disu, ca dóue trasuri cu un'a trasura facu trei trasuri. Câte bile voru face: dóue bile cu o

bila? Câte lemnutie voru fi două lemnutie cu unu lemnutiu? Câti cruceri voru fi doi cruceri cu unu cruceriu? Câtu voru face 2 scolari cu unu scolariu? Doue mere cu unu mèru? Doue pene cu un'a péna?

Asia dara:

doi cu unulu suntu trei!

Tieneti aminte! Unu scolariu are unu cruceriu, altulu are doi cruceri; câti cruceri au avutu ei ambii? De unde sci tu, ca ei au avutu la olalta 3 cruceri?

Asia este:

unu cruceriu cu doi cruceri suntu trei cruceri.

Câti cruceri facu unu cruceriu cu doi cruceri? Dar doi cruceri cu unu cruceriu? Numiti obiecte de scóla, cari se aiba trei petióre! (tabl'a si cuptoriulu). Cu două petióre! (masin'a si banc'a) etc. etc.

3. Asemenarea cu numerii 2 si 1.

Fiti atenti la ce voi face eu!

(Se tragu pe tabla in unu rëndu 2 trasuri si in altulu 3, dar' un'a sub alt'a). **||**
|||

Câte trasuri se afla in rëndulu de asupr'a? Câte se afla in celu de desubtu? Care numeru e mai mare? Pe ce-lu cunosci? (suntu mai multe trasuri in elu). Asia la masina, lemnutie si cruceri. Cu câte trasuri suntu mai multe in rëndulu celu de desubtu? Asia dara cu câtu e mai mare numerulu trei de câtu numerulu doi? Voi sciiti asia dara si diferinti'a intre numerulu 2 si 3? Pentru ce — unulu? Cu câtu e mai micu numerulu 2 de câtu numerulu 1? Mai spune-mi o data: care e diferinti'a dintre numerulu 2 si numerulu 3? Fiti atenti! Vom cautá acuma, cu câtu e mai mare numerulu 3 de câtu numerulu 1? (se scriu trei trasuri pe tabla) **|||**

Câte trasuri stau pe tabla? Priviti ce voi mai face! (mai trage un'a sub ele.) Câte trasuri stau in rëndulu alu doile? Vino afara M. si numera: cu câte trasuri suntu mai multe in rëndulu primu? (cu două) Asia dara cu câtu e mai mare numerulu trei, de câtu numerulu unulu? Care este diferinti'a intre numerulu 1 si numerulu 3? Pentru ce? Mai spune-mi o data diferinti'a dintre numerulu 1 si 3 D! Toti!

Diferinti'a dintre numerulu unulu si numerulu trei e doi.

Care e diferinti'a intre numerulu 1 si 2? Intre 2 si 3? Intre 1 si 3? Amu disu, cá diferinti'a intre numerulu 1 si 3 e doi; care e acumu diumetate din acésta diferinti'a? Petru e de 2 ani, Nicolau de 3 ani; care e diferinti'a intre ei? Unu copilu are 1 stilu, altulu are 3 stiluri; care e diferinti'a intre numerulu stilurilor? Pentru ce 2? Eu cugetu la unu numeru, lâng'a care deca asi mai pune diferinti'a dintre numerulu 1 si 2, asi avé numerulu 3; la care numeru am cugetatu? Unu copilu are unu cruceriu; dintre cari numeri trebue se adanga diferinti'a, cá se aiba 3?

Vino N. la tabla si-mi arata cu trasuri, cumu ca numerulu 2 e mai mare de câtu numerulu 1 cu 1!

3 decátu 2 cu 1! 3 decátu 1 cu 2! (Scolariulu de-prinsu bine va urmá asia, dupa cumu adeca a vediatu urmandu-se candu s'a desvoltatu conceptulu „diferinti-a“, anume **||** **|||** **|||**
|| **||** **||**

Pana mane se-mi cautati diferintiile intre numerii dela unulu pana la 3, in form'a acést'a: **|||**, **||-|||**, **||-|||**! Acumu vom cantá; inse mai antaiu: Sculati! Siedeti! Sculati! (Puşina gimnastica din eserctiile libere cu mânile; apoi se canta.)

(Va urmá.)

In caus'a pensiunarei invetiatoriloru.

(A se vedé „Scóla Romana“, Nr. 3:1877, pag. 22 si 23.)

A. Libelulu		B. Libelulu	
comunei bisericesci		din comuniá	
pentru tinerea in evidintia a tacselor solvite la fondulu de pensiuine.		pentru tinerea in evidintia a tacselor solvite la fondulu de pensiuine.	
Nr. curentu	Numele invetiatorului seu invetiátorei	Nr. curentu	Numele invetiatorului seu invetiátorei
T a c s a		T a c s a	
estradio-dinaría de 10 fl. fl. cr.		la prim'a denumire cu 4% din salariulu de fl. cr.	
ordinaria de 6 fl. fl. cr.		la inaintarea in salariu de cu 40% de fl. cr.	
Adeverintia		Adeverintia	
Anulu pentru care s'a solvit	Data solvirei	anuala dupa salariulu de cu 2% fl. cr.	dela 55 ani impliniti dupa sum'a pensiunarei de 100 fl. fl. cr.
		pentru totu de-a-un'a anu fl. cr.	cu 20% odala cu 8% pen-pentru totu fl. cr.

Bibliografia.

Biserică si Școlă Asia se chiama o fôia „bisericescă, scolastica, literaria si economica“, carea a început a apăre odată in septemana in Aradu sub redacțiunea D-lui Vincentiu Mangra, — o còla in formatulu „Școlăi Romane.“ Pretiulu pentru Austro-Ungaria pe anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr.; pentru Romani'a pe anu 7 fl., pe diumetate 3 fl. 50 cr., solviti înainte. Abonaminte pe tempu mai scurtu nu se primescu, esemplarie a conto nu se dau. Nr. 1 dela 11 Februaru a. c. cuprinde: Program'a. — Religiunea si influința ei asupra omenimei. — Originea si însemnatatea ceremonielor botezului cu practic'a lui. — Studie despre arta (dupa Herbart). — Diverse.

„**Higien'a si Școl'a**“ apare si in anul curentu, odata intr'o luna in Temisiora sub redacți'a D-lui Dr. Paulu Vasiciu. Pretiulu pe unu anu 2 fl., pe diumetate 1 fl. Nr. 1 cuprinde: Motiv'a tabla. Spre știința. Alopahia. Educațiunea: I. Etatea nou nascutilor. Corespondintie.

Biografi'a st. Ioanu Chrisostomu, arhiep. Constantinopolitanu, scrisa de Georgiu Pasca, licențiatu in dreptulu canonicu si prof. Gherl'a 1876. 8° 107 pag. Ne pare reu, ca nu potemu comunic'a si pretiulu. O recomandăm acelora, cari dorescu se cunósca mai d'aprópe viéti'a unui parinte modelu, dedicata religiunei si bisericeii crestine.

Varietati.

(**Siepte copii inecati.**) In Rum'a, comitatulu „Vas“ in Ungari'a, se duse dilele acestea 8 copii la o grópa inghiaciata spre a se dá pe ghiacia. Din nefericire ghiaci'a nefindu destulu de grósa, se rupse cu ei, si numai unulu scap'a viu, ceialalti 7 se inecara.

(**Ce mai scriu strainii despre noi.**) In „Ungarischer Schulbote“ din anulu acest'a dăm de urmatóricile dóue notitie dragalasie:

Nr. 2: Chronica mica. In Banatu-Comlosiu unu invetiatoriu invétia 700 de copii intr'o odae, adeca i-ar invetiá, candu copiii aru veni la școlá si aru încapé intr'o odae. Este vorb'a de școl'a romana. Vin'a cá nu-se sporesce numerulu invetiatoriloru si alu saleloru de propunere se díce ca o pórtá dechantulu Sierbanu si asesorulu consistorialu Bogdanu. Acumu scimu, pentru ce Comlosiulu este atátu de vestitu pentru — hotii sei.“

Nr. 5: Sciri scolarie. Comitatu Sabolciu. (Ce se póte comite in Ungari'a fora friča de pedépsa.) In comun'a San-Georgiu-Abrani locuiescu romano-catolici, grego-catolici si reformati. Greco-catolicii au maiortatea relativa. Se intielege de sene, ca in locu de 1 școlá comunala buna suntu 3 școle confesiunale. La școl'a greco-catolica este unu invetiatoriu cu numele Ioanu Romanu. Omulu acest'a nu are aspiratiuni mai subline, decâtu a placé paro-

chului, prin urmare si episcopului seu. Pentru aceea in locu de unu invetiamentu rationalu (metodicu), carele pentru elu se pare a fi „terra incognita“ (Bömische Dörfer), lucrulu seu principalu este — catechismulu. Deunedile 6 scolari nu sciura catechismulu „de rostu din litera in litera“ Din caus'a acest'a zelosulu se mania intr'atát'a, încátu mesurá fiacaruia din acesti scolari — 50 de vergi. Totu corpulu copiiloru vinetî. Mai are si alte pasiuni monstrulu acest'a, cari le esecuta „spre glori'a lui Ddieu“: bate pre scolari pe talpe, i inchide in culina si-i afuma pana mai se innéca, i léga cu o ačia de limba si de tabla. Si tóte acestea — pentru catechismulu. Omulu are o metoda — buna óra cá renumitulu Hefe. (De cumu-va cele de susu nu suntu o gluma a corespondintelui nostru de altmintrea increditu — cáci nu ne vine a crede in monstruositatele acestei proceduri barbare — atunci inspectorulu regescu de școlé din Sabolciu se cerceteze lucrulu indatu si se védia ce este, cá se se molcomésca spiritele revoltate. O atare bala nu mai póte remané in școlá,“ observa U. Sch.)

Noi ne marginim a reproduce simplu cele de susu, convinsi fiindu, ca autoritatele nóstre interesate inca nu voru lipsi a-si face detorinti'a.

(**Multu póte face unu invetiatoriu zelosu pentru școl'a sa!**) In Radautiu (Bucovin'a) este o școlá de baiati cu 4 clase si un'a de fete cu 5 clase. Amendóue au de directoru pre unu anume Issakievicz. Dlu Issakievicz observá, ca decandu a datu tempulu friguros si unedu, copii mai seraci nu prea ambla la școlá, lipsiti fiindu de vestiminte bune. „Bietii copii!“ cugetá intru sene d-lu Issakievicz. Ei nu potu veni la școlá, școl'a nu póte asteptá dupa ei; astfelu ei cauta se remana de invetiatura indereptu si — disgustulu cu urmarile sale e gata. „Asia nu e bine!“ — Si ce face d-lu Issakievicz? A sili pre copii se vina sub impregiurările acestea la școlá, nu se póte; cáci „ad impossibilia nemo obligatur.“ Se-le dăm mai antáiu vestiminte, si apoi se-i silim, de va mai fi delipsa! Dar de unde se le dăm vestiminte? Dlu Issakievicz are unu planu; spre a-lu esecutá, elu 'si ie anim'a in dinti, alérge, vorbesce. Si éca, prin staruinti'a sa: Re-presentanti'a comunala votéza spre scopulu acest'a 200 fl.; se compune unu comitetu de dame, carele cersiesce de prin orasiu 206 fl. 50 cr.; reuniunea de lectura dá 50 fl., cass'a de pastrare 25 fl.; se arangéza unu concertu, carele aduce 80 fl. In modulu acest'a se aduna 561 fl. 50 cr., din cari se face unu stipendiu de 50 fl. pentru gimnasiulu realu, ér din restulu de 511 fl. 50 cr. se procura pentru 135 scolari si scolaritie vestiminte, carti si alte recuisite de invetiamentu. — Totu respectulu față de unu atare barbatu! Esemplulu merita a fi imitatu de ori care invetiatoriu. Adeveratu, ca pe sate nu vomu poté aduná cu sutele; inse — multu póte face si aici zelulu si devotamentulu!